SÓFALVI EMESE*

A KOLOZSVÁRI MAGYAR MŰVÉSZETI INTÉZET ZENEI FAKULTÁSA (1948–1950)**

Kulcsszavak: *zeneoktatás, Kolozsvár, intézménytörténet*

Van-e jelentősége két tanévnek egy – látszólag – kérészéletű intézmény történetében? A Magyar Művészeti Intézetet 1948 végén létesítette az államhatalom Kolozsváron, korábbi felsőoktatási létesítmények tevékenységeinek egybevonásával. A képzőművészeti és színművészeti tagozat mellett kialakított zenei fakultás a városban majd másfél évszázadra visszatekintő intézményes zeneoktatás hagyománya és az 1941-ben egyetemi rangra emelt helyi Magyar Konzervatórium személyi és anyagi erőforrásainak átvétele folytán az új keretek között működő fiatal intézet legerősebb karának számított. A kolozsvári Magyar Művészeti Intézet rövid fennállásának vizsgálata nem csupán intézménytörténeti, kortörténeti kuriózum. A Zeneművészeti Kar anyanyelvű szakoktatási rendszere, az alkalmazott tanárok és az itt képzett diákok munkája még évtizedekig meghatározta az erdélyi magyar zeneművészet irányát és tereit.

ELŐZMÉNYEK

Az intézményes zeneoktatás erdélyi bölcsője Kolozsvár: a városban 1819-ben alapított nyilvános zeneiskola a korszak és a régió történetében is jelentős helyet foglalt el. Az eredetileg színházi énekesek képzésére létesített Muzsikai Egyesület iskolája Zenekonzervatórium néven a 19. század végére országosan elismert művészeti és oktatási intézetté vált.¹ Fennállását mindvégig meghatározták az intézményesülés, majd a városi és állami támogatás felé tett lépések. 1916-tól a kolozsvári Zenekonzervatórium felsőoktatási jogot is kapott, az erdélyi intézmény tanrendje és vizsgarendszere a pesti Zeneakadémiáéval volt azonos. Az első világégés, majd az impériumváltás ennek az évszázados fejlődésnek (is) véget vetett, 1919-ben a Konzervatórium teljes ingó és ingatlan vagyonát átvette a zene- és drámatagozattal újonnan létesített román művészetoktatási intézmény (Conservatorul de muzică și artă dramatică din Cluj). A bizonytalanság időszaka után, az 1920-as évek derekára a Magán Magyar Zenekonzervatóriumnak a megváltozott helyzetben sikerült újraalkotnia működési kereteit, és megfelelő anyagi és személyi feltételekkel versenyképessé tenni szakoktatását a városban fennálló

* SÓFALVI Emese (1984), dr., muzikológus, tanár, a székelyudvarhelyi Palló Imre Művészeti Líceum munkatársa. E-mail: sofalvi.emese@yahoo.com

** A tanulmány elkészítésekor a szerző a Communitas Alapítvány Alkotói Ösztöndíjában részesült.

1 SÓFALVI Emese: *Zeneoktatás a kolozsvári Muzsikai Conservatoriumban 1819–1869 között*. Doktori értekezés, Bp., 2017.

hasonló, államilag támogatott intézménnyel szemben. Ennek megfelelően 1941-ben, amikor a hatalomátvétel után a magyar állam mintegy rehabilitálta és felsőoktatási rangjában megerősítette az intézményt, a kolozsvári magyar tannyelvű zeneiskola szakképzett tanári gárdáját csak kis mértékben kellett bővíteni. Paradox módon a háború időszaka egyszersmind az intenzív anyagi és szakmai fejlődés ideje is lett az Állami Magyar Konzervatórium számára, mely a 20. század eleji időszakhoz hasonlóan ismét a pesti Zeneakadémia tanrendje szerint, a Magyarországon már eredményesen bevezetett, új módszertani elvek figyelembevételével működött. A Zsizsmann Rezső, Viski János, majd Farkas Ferenc igazgatók nevéhez kapcsolódó megvalósítások az intézmény egyik fénykorát jelölik.

A háború után visszatért Kolozsvárra az időközben Temesvárra menekített Román Konzervatórium, s az új államhatalom a párhuzamos szakterületű intézmények közül a kisebbségi működtetésére és állami fenntartására nem igyekezett keretet találni. Már maga az elismertetés is évekbe tellett, míg végül 1946-ban egy I. Mihály király által kibocsátott rendelet Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola felállítását rendelte el, kijelentve, hogy az új létesítmény a magyar magán-zeneiskola – a volt Magyar Királyi Zenekonzervatórium – ingó és ingatlan vagyonának átvételére és használatára jogosult. (Ezzel a rendelettel a régi létesítmény utólagos elismerése és megszüntetése együtt jelentkezett.) A Zene- és Színművészeti Főiskola közép- és felsőfokú művészetoktatási intézményként működött két évig, azonban hiába vállalkozott volna vezetője, Jagamas János szavaival „zenei tömegnevelésre” az 1947/48-as tanév végén. A román tanügyi reform bevezetésével a magyar tannyelvű intézet történetének utolsó fejezete kezdődött el 1948 őszén.

A MAGYAR MŰVÉSZETI INTÉZET ZENEI FAKULTÁSA

Az 1948-as év második felétől Romániában olyan új művészeti intézményi struktúrákat alakított ki az állam, melyekben az erdélyi közvélemény a gyarapodás lehetőségeit láthatta. A kolozsvári Magyar Népopera és zenekara létesítésének évében az államosított Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola tanárai és tanulói is látszólag zökkenőmentesen folytathatták a Magyar Művészeti Intézetben tevékenységüket.

A tanügyi reform értelmében az alapfokú zeneoktatás új keretét a Zeneiskola biztosította – melynek működése 1949 szeptemberében indult. (Ennek tulajdonítható, hogy a Magyar Művészeti Intézet Zenei Fakultása az akadémiai oktatás mellett képző, gyakorló és előkészítő osztályokat is átvett elődjétől, és a Román Művészeti Intézet párhuzamos intézménye az 1948-as és 1949-es tanévben is indított előkészítő tanfolyamot.)

Már lehullott az első hó, amikor az átalakításokat követően 1948 novemberében felvételi vizsgát hirdethettek az új művészetoktatási intézmények. A Magyar Művészeti Intézet rektorátusának tájékoztatója szerint négy (zeneművészeti, színművészeti, képzőművészeti és koreográfiai) fakultásra várták a jelentkezőket.² A Zenei Fakultás karainak négyéves akadémiai szintű képzésére – hangszer, ének, zeneszerzés és zenetudomány-folklor (pedagógia) – a Ro-

2 A koreográfiai fakultást végül a Román Művészeti Intézet keretén belül szervezték meg, a Magyar Művészeti Intézet Képzőművészeti Kara pedig a román nyelvű képzésnek adott otthont. Kizárólag magyar tannyelvű oktatás csak a zene- és színművészeti karokon valósult meg.

mán Népköztársaság Alkotmányában való jártasság mellett lapról olvasás, zeneelmélet és a megfelelő hangszeren tett sikeres gyakorlati vizsgát követően lehetett beiratkozni.

A Román Művészeti Intézettel párhuzamosan, azonos mintára szervezett magyar tan nyelvű zenei intézmény működése nem csupán oktatói képesítése révén, hanem elődintézményének tradíciói, felépítése és felszerelése megőrzése folytán is eltért „testvér-intézménytől”. Az Állami Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola tevékenységének folytatójaként az akadémiai osztályok mellett gyakorló és előkészítő osztályok tanulói is növelték diáklétszámát. Sokatmondó adalék, hogy a román állam által létesített intézmény belső autonómiája ekkor még hangsúlyozottan lehetővé tette és elősegítette a korábban zenei előképzésben részesültek integrálását. A prioritást élvező munkás- és szegényparaszti származásúak mellett magánkonzervatóriumban tanultak is felvételizhettek, és különbözőzeti vizsga letévése után megfelelő osztályba kerültek.

Az 1948. novemberi felvételi bizottságban Eisikovits Miksa, Halmos György és Szegő Júlia ült, azonban a minisztérium meghosszabbította a jelentkezést annak érdekében, hogy munkások és „dolgozó parasztok” is jelentkezhesse nek. Emellett a felvételit megelőző tehetségkutató körútnak is tulajdonítható, hogy az év végéig 195 diák iratkozott be az intézménybe,³ azonban nagy volt a lemorzsolódás, a szakképzés rendszeréből később többen kihulltak. „A hiba az volt, hogy abban az évben került be a konzervatóriumba sok tehetségtelen munkaslány, akiket mások vettek fel, mert más bizottság is volt. Behozta, és egy év múlva ugyanaz, aki felvette, mondta, hogy ki kell tenni. A szerencsétleneket tönkretették.”⁴

A Magyar Művészeti Intézet oktatási helyszínei közül a Mócok útja 5. szám alatti ingatlan (a volt Állami Magyar Zene- és Színművészeti Főiskola) töltött be reprezentatív, főépületi funkciót. A Zeneművészeti Kar székhelyén a szakoktatást a megőrkölt kilenc zongora, a néhai zeneiskolai igazgató, Zsizsmann Rezső orgonája, és az 1293 tételt számoló kottatár is segítették.⁵

A Magyar Művészeti Intézet rektora Kovács Zoltán képzőművész, a zenei fakultás dékánja Nagy István, majd Márkos Albert lett. A tanári kart jórészt a korábban már az Állami Magyar Zene- és Színművészeti Főiskolán is oktató, Kolozsvárt elismert előadóművészek, zeneszerzők, folkloristák és pedagógusok képezték.

Az 1948–50 közti periódusban a Magyar Művészeti Intézet Zenei Fakultásán tanítókat az alábbi táblázat összegzi.⁶

3 BENKŐ András: *A romániai magyar felsőfokú zenei oktatás történetének vázlatja*. Erdélyi Múzeum LIX(1997). 1–2. sz. 220–231. (a továbbiakban BENKŐ: *A romániai zeneoktatás*.) 223.

4 LÁZOK János: *Az erdélyi–romániai felsőfokú színészképzés kolozsvári előzményei = Magyar nyelvű felsőfokú színészképzés Marosvásárhelyen 1954–2008*. Szerk. LÁZOK János–ÜNGVÁRI ZRÍNYI Ildikó. UArtPress, Marosvásárhelyi Művészeti Egyetem Kiadója, 2011 (A Szentgyörgyi István Színművészeti Intézet története I.). 25–26. (a továbbiakban LÁZOK: *Felsőfokú színészképzés*. 25–26.)

5 Az átvételi jegyzék huszonegy festményt, egy meg nem nevezett portrét és egy Beethoven-büszköt is említ. Nemzeti Levéltár, Kolozsvári Fiók, *Magyar Konzervatórium iratai*, F1188.

6 A továbbiakban a Benkő András által közölt jegyzéket a Magyar Művészeti Intézet irattárának adataival kiegészítve adjuk közre. Vö. BENKŐ: *A romániai zeneoktatás*. 224.; Román Nemzeti Levéltár, Kolozsvári Fiók, *Magyar konzervatórium iratai* F1188 (1949. február 15-i, valamint 1950. június 26-i lajstromok).

Név	Időszak	Oktatott tantárgy
Adorjáni Ilona	1949–50	magánének, zongora mellékszak
Bacitan Ioan	1949–50	(rézfúvós hangszerek)
Balogh Ferenc	1948–50	hegedű
Benkő András	1949–50	zenetörténet
Bochis, Ioan	1949–50	(rézfúvós hangszerek)
Boga László	1949–50	gordonka
Brunet, Petre	1948–50	harsona
Brück Eduard	1948–50	magánének
Demián Fischer Vilmos	1949–50	hangszerelés, hangszerismeret
Eiskovits Miksa	1948–50	ellenpont, forma- és fúgatan, zeneszerzés
Farkas Magda	1949–50	korrepetitor
Goia, Ioan	1948–50	klarinét
Halmos György	1948–50	zongora
Jagamas János	1948–50	népzenetudomány, forma- és fúgatan
Jakobi Antal	1949–50	magánének
Jodál Gábor	1948–50	összhangzattan
Károlyi Károly	1948–50	fagott
Kouba Paula	1948–50	hegedű
Kozma Géza	1948–49	gordonka
Lakatos István	1949–50	zenetörténet
Maczalik Gabriella	1949–50	szolfézs, zeneelmélet
Major Ferenc	1948–50	szolfézs, zeneelmélet, nagybőgő
Márkos Albert	1948–50	szolfézs, zeneelmélet,
Mihályffy Irén	1948–50	magánének
Molnár Irma	1948–50	zongora mellékszak
Nagy István	1948–50	karének
Sigmond Márta	1949–50	ének mellékszak
Sigmond Lajos	1948–50	magánének
Szabó Géza	1948–50	zongora, orgona
Szegő Júlia	1948–50	zenetörténet
Szinberger Sándor	1948–49	zenekar
Ütő Mária	1949–50	zongora mellékszak, korrepetitor
Rónai Antal	1948–50	operaosztály
Toma, Constantin	1948–50	ütőhangszerek
Tatár Ferenc	1949–50	operaosztály
Török Béla	1948–50	fuvola
Zsembery Elvira	1948–50	zongora
Zsurka Péter	1948–50	hegedű

Óraadó tanárként közreműködtek még: Szász Árpád (román nyelv, 1949-től), Szegő György (orosz nyelv) és az 1948/49-es tanévben Szentimrei Jenő (esztétika).

A tanári kar képezését illetően megemlíthető, hogy Balogh Ferenc, Nagy István, Jodál Gábor, Zsembery Elvira, Szegő Júlia Budapesten, Halmos György Bécsben szerzett diplomát, Eisikovits Miksa a kolozsvári Román Konzervatórium, Major Ferenc, Márkos Albert, Szabó Géza, Török Béla pedig a kolozsvári Magyar Konzervatórium végzettje volt.

Az 1948/49-es tanévben 27 tanerővel kezdte el a munkát a Magyar Művészeti Intézet Zenei Fakultása. Összehasonlításképp: a Román Zeneművészeti Karon ugyanekkor 64 tanárt alkalmaztak.

„... FIATAL INTÉZMÉNY. A TANÜGYI REFORMOK EGYIK LEGSZEBB MEGVALÓSÍTÁSA”

Az 1948-as román tanügyi reform megfelelő szakmai és adminisztrációs megalapozására nem került sor. Emiatt, hónapokig tartó előkészületek után is gyakorlatilag csak második félévben, 1949. február 6-án került sor a két Művészeti Intézet ünnepélyes megnyitójára a Román Nemzeti Színházban.

A tanév során, nem lévén közös tantárgy, kevesebb kapcsolat volt a két intézmény diáksága között. Csupán a bentlakásokban lakó hallgatók vagy a ritka közös hangversenyek során fellépők találkoztak, hiszen az ideológiai tantárgyakat is a Bolyai Egyetem keretén belül hallgatták a magyar művészetisek.

A Zeneművészeti Karon az oktatás menete ugyanis még jórészt a korábban bevált budapesti Zeneművészeti Főiskola tanrendjéhez igazodott, és a klasszikus szerzők mellett a legújabb összhangzattani, módszertani és pedagógiai eredményeket ötvöző magyarországi kiadványokat használták. Major Ferenc 1949. februári zeneelméleti tananyagbeosztása szerint például Albert Lavignac zenei enciklopédiája mellett kizárólag Molnár Antal zeneelméleti munkáiból és a Kodály *Biciniák* négy kötetéből tanultak a hallgatók.

A kolozsvári Művészeti Intézetben működő egykori Kodály- és Waldbauer-tanítványok (Nagy István, Jagamas János) hangsúlyos jelenléte már a Zeneművészeti Fakultás első próbaévében is koncepciózus oktatást és eredményeket jelentett. Példa erre annak az 1949. június 13-i hangversenynek a műsora, amely a „fiatal intézmény” egyik első nyilvános rendezvénye is volt. A *Bartók művei* című sorozat VII. koncertjén a Magyar Művészeti Intézet dísztermében Halmos György zongoraművész lépett fel, Nagy István kamarakórusa működött közre, a bevezető előadást Szegő Júlia tartotta.

Az intézet fakultásai közti együttműködés jele a Színművészeti Kar diákjainak előadásához, Szophoklész *Antigonéjához* szerzett, 21 tételes kísérezene. Jodál Gábor posztimpresszionista muzsikája kis színházi együttesre: két fuvólára, zongorára, timpánra és tamburinra íródott, a korabeli sajtó az ókori görög zenei hagyomány idézéseként jellemezte.⁷

A Román Művészeti Intézettel közösen végeztek a Magyar Művészeti Intézet oktatói tehetséggutató turnét 1949 augusztusában, a 29 erdélyi várost központi határozat szerint etnikai hovatartozás szerint osztották fel. Ugyancsak az intézmény, s egyúttal a pártideológia

7 JODÁL Gábor: *Antigone* (kísérezene, kézirat). Kolozsvári Állami Magyar Színház Dokumentációs Könyvtár, jelzete: 1178.

népszerűsítését is szolgálta a román–szovjet barátság hetének keretében az a hangversenykörút, amelynek során a Magyar Művészeti Intézet kórusa, a Nagy István vezette kamaraegyüttes székelyföldi turnén vett részt 1949 novemberében. Az intézmény hallgatóinak és tanárainak ezt követően többször is kollektív propaganda-hangversenyeken kellett szerepelniük.

Az 1949/50-es tanévben már ötéves képzést hirdetett az intézmény. Az akadémiai és előkészítő osztályok ekkori hallgatói később a romániai és nemzetközi zeneélet és kultúra elismert képviselői lettek. (A teljesség igénye nélkül: Albert Annamária, Amirás Gábor, Aracsi Judit, Bács Lajos, Benkő András, Birtalan József, Demény Piroksa, Ercse Gyöngyvér, Györkös Albert, Hary Béla, Havaletz Gyula, Hintós László, Hubbes Walter, Junger Ervin, Kriza Ágnes, Kostyák Imre, Kozma Mátyás, László Ferenc, Molnár Tibor, Morvai István, Ruha István, S. Dobó Klára, Selmeczi János, Szalay Miklós, Szalman Lóránd, Szarvady Gyula, Szenik Ilona, Takács Gabriella, Török Béla, Tuduka Oszkár, Zoltán Aladár, Zsizsmann Ilona.⁸⁾

A Zeneművészeti Kar második – valójában első teljes – tanévében egyre gyakrabban kerültek előtérbe „a békét építő művész” kötelességei. 1950 kora tavaszán a dékáni hivatal a béke ügyét szolgáló kórusműre írt ki pályázatot, a beérkezett négy pályaműből kettőt díjaztak. A művek meg is szólaltak 1950. március végén, a Magyar Művészeti Intézet tanárainak hangversenyén, amelynek programja – a *Világosság* cikkírója szerint – a zeneszerző tanerők „a béke építésért folyó harcot tükröző munkájába nyújtott betekintést”. A klasszikus műsor mellett szovjet és román zeneszerzők, valamint Eisikovits *A béke érdekében*, Jagamas János *A terv száma*, Jodál Gábor Majakovszkij *Beszélgetés* című versére írt kórusműve és Márkos Albert *Békevers* című kórusa hangzott fel.⁹ A napilap munkatársa azokat a műveket méltatta, amelyek korabeli osztályharcos stílusú megfogalmazásában: kivetkőzik a formalista zenei beszédet, és mondanivalójukban közelebb kerülnek a dolgozó tömegekhez.

1950. június 17-én, mintegy közös évzáróként, a román és magyar Művészeti Intézetek az egyetemi Diákház nagytermében tartottak hangversenyt, a műsorban Nagy István kórusa, továbbá Halmos György zongoraművész és Ruha István hallgató is fellépett.¹⁰ A végzős főiskolások államvizsgájára azonban – az „átszervezés” egyik előjeleként – nem kerülhetett sor.

A további munka előkészítését jelentette az a közlemény, amelyet 1950 augusztusában a Magyar Művészeti Intézet rektori hivatala az intézménybe való felvételiéről adott le a sajtónak. A Román Művészeti Intézet felhívásával megegyező magyar nyelvű szövegben munkás-, szegény- és középparaszti jelentkezőket várt az intézmény, hiszen a dolgozók társadalmának főiskolai képesítésű művészekre van szüksége. A Zeneművészeti Fakultást végzett hallgatók „az állami énekes színpadokon, filharmonikus és operai zenekarokban helyezkedhetnek el. A zenetanárookra az állami középiskolákban számíthatnak, ahol a képzett zenei káderekben érzékeny hiány mutatkozik. A zeneszerzők műveiket állami zeneműkiadók útján helyezhetik el és állami előadószervek által népszerűsíthetik”.¹¹ A rektori közlemény a Művészeti Intézet

8 A felsorolás a Magyar Művészeti Intézet 1948–1950 közötti hallgatóinak névsorait veszi alapul. Nemzeti Levéltár, Kolozsvári fiók, *Magyar Konzervatórium iratai*, F1188.

9 *Világosság* VII(1950. március 30.). 75. sz. 2.

10 *Aspecte ale istoriei muzicii în Cluj până la 1948. Instituții muzicale antecesoare Liceului de Muzică „Sigismund Toduță” Cluj* = Szerk. Cornel UDREA: *Anotimpurile unei mari iubiri. Memoria inimii. Liceul de Muzică „Sigismund Toduță” Cluj 1949–2009*. Editura Napoca Star, Cluj-Napoca, 2010. 37.

11 *Világosság* VII(1950. augusztus 10.). 85. sz. 2.

karai között a zenei fakultás megítélésében az ideológiailag annyira elítélhető bohémság, improvizáció helyett általánosságban fogalmazott. Az intézményes zeneoktatás kolozsvári előzményeit, eredményeit eltörölve aposztrofálta fiatal intézményként a zenei fakultást. Fennállásának legitimizálása, az állami keret és jövődő működése biztosítása érdekében pedig így nevezte meg: „A tanügyi reformok egyik legszebb megvalósítása”.

„BARTÓK-VITA” VAGY POLITIKAI SZÍNJÁTÉK?

Nehéz pontosan rekonstruálni azt a folyamatot, amelynek során a Magyar Művészeti Intézet, s ezen belül a Zeneművészeti Kar munkáját is kezdte módszeresen aláásni az államhatalom. A formalista zeneszerzők, a dekadens világnézet, a „nyugati, eltorzult, antihumanista művészetszemlélet” bírálói számára már évek óta emblematikus figura és egyben rejtett céltábla volt Bartók Béla szerzői korpusza és személye.

A sajtóhíradások értelmében belső ember, az Intézet alkalmazottja, Balázs Péter festőművész és vele párhuzamosan a legmagasabb fórum, a miniszterelnökség mellett működő Művészeti Tanács alelnöke, Eugen Rodan bírálta először nyíltan az intézményt.¹² Az elvszerű művészeti nevelés ügyét felvető írás és az azt követő események kísértetiesen egybecsengenek a későbbi Bolyai Egyetem felszámolásának mozzanataival. A diákság politikai-ideológiai nevelésének fontossága, a burzsoá elemek megjelenése stb. került napirendre a totalitárius diktatúrákban megszokott formában, és – Nagy György filozófus megfogalmazásával – „egy részletekbe menően megtervezett politikai színjáték csinnadrattája közepette zajlott le”.¹³ Válaszképp a Zeneművészeti Kar tantestülete egységként, s a káderek (Szenik, Jagamas, Eisikovits) egyénenként is megfelelő nyilatkozatokat tettek a sajtóban.¹⁴

Junger Ervin főiskolai hallgató például az ifjú zeneszerzők nevében közölt rövid írást, melyben a Magyar Művészeti Intézettel szemben a Román Művészeti Intézetet, különösen annak növendékhangversenyeit hozta fel példaként. Szakmai hiányossággént utalt arra, hogy a zeneszerzői tanulmányok első két évében (tehát eddigi tanulmányai során) nem kaphatott megfelelő, az „alkotómunkájának fejlődéséhez elengedhetetlenül szükséges összhangzattan, marxizmus” tanokból képzést, mégis hangsúlyozta az intézményben tapasztalt megfelelő ideológiai fejlődést.

A sajtóban követhető a cenzúra folytán különben egyoldalú polémia, melynek következő írása Szentimrei Jenő cikke. A Magyar Művészeti Intézet esztétikatanára *Harchan az újszellemű művészetnevelésért* címmel foglalt állást az önkritika és a marxista-leninista alapon újjászervezendő intézmény mellett. Eisikovits, az intézet zeneszerzői közül a legértetebbnek (vagyis ideológiai szempontból a legmegfelelőbbnek) tartott komponista sem volt meglepődve a helyi zeneszerzők munkájával, de a Márkos Albert dékán által vezetett Zene-

12 A Magyar Művészeti Intézet Képzőművészeti Fakultásának történetéről lásd MURÁDIN János Kristóf: „*Minek vegyük fel, ha nincs iskola?*” *Az erdélyi magyar képzőművészeti oktatás 1944 és 1950 között* = *Magyarságtudományi kutatások II. Érték és sors. Nemzetpolitika–Kulturális örökség–Identitás*. Szerk. GARACZI Imre. Veszprémi Humán Tudományokért Alapítvány, Veszprém, 2012. 309–327.

13 NAGY György: *Halálos ítélet – védtelen vádlottra. A Bolyai Egyetem felszámolása* = *Uő: Eszmék, intézmények, ideológiák Erdélyben*. Komp-Press, Polis, Kolozsvár, 1999. 377.

14 Uo.

művészeti Karral sem. *Művészeti oktatásunk megjavításáért* című cikkében a Gheorghe Dima Konzervatórium jövődöbeli első rektora így fogalmaz: „A Magyar Művészeti intézet zenei fakultásának azonban vállálnia kell sajátos feladatkörét is: újraértékelését a magyar zenei hagyományoknak általában, különös tekintettel erdélyi vonatkozásaira; bátor feltárását a jelenkor nagy magyar alkotók műveibe beszűrődött formalista, dekadens elemeknek, a román–magyar zenei kölcsönhatások kérdésének elmélyítését, a Román Népköztársaság magyar nyilvános zenei életében fokozottabb mértékben való segítő, irányító részvételét, stb.”.¹⁵

A Magyar Művészeti Intézet Zenei Fakultása megfelelő önkritikát gyakorolt, s – mint fentebb már láthattuk – az 1950/51-es tanév eleji felvételit készítette elő. Az állami intézmény mögött azonban nem állt olyan, öngazgatáson alapuló nemzetiségi intézményrendszer, amelynek segítségével a kisebbséghez tartozók kerültek magyarság elhárítható volna a számbeli alávetettség hátrányos társadalmi következményeit, s kivédhetette volna az ellene irányuló nacionalista támadásokat.¹⁶ Így történetileg, hogy önálló intézményi rendszerének felszámolásáról minden előzetes jelzés vagy kommentár nélkül jelent meg *Átszervezték a kolozsvári Művészeti Intézetet* címmel sajtóhír. A minisztériumi határozat értelmében az addig működő felsőfokú művészeti intézetek és művészi szakközépiskolák megszűntek,¹⁷ „a tökéletesebb művészi nevelés céljából” a Magyar Művészeti Intézet fakultásait 1950 őszén átszervezték. A három magyar nyelvű főiskolát szétszakították, és a román tannyelvű intézményekkel állították őket párba.

A Gheorghe Dima Konzervatórium név alatt egybeolvasztott zeneművészeti fakultások létrehozásával „megszűnt a külön román és külön magyar, a mai viszonyok közt elavulttá és a további erőteljes fejlődést gátlóvá vált rendszere”. Az új intézmény a tanerők és a hallgatók egybevonásával természetesen egyesítette a korábbi intézetek ingó és ingatlan vagyonát is.

Eugen Rodan, a minisztérium mellett működő Művészeti Tanács alelnöke, aki már májusban bírálta a Magyar Művészeti Intézet színművészeti és zenei fakultását, az 1950/51-es új tanév ünnepélyes megnyitáskor is nyilatkozott, beszédét a Világosság lap ismertette: „Mélyenszántó beszédekben vázolta az átszervezést szükségessé tevő körülményeket, a Párt s a kormány sokoldalú gondoskodását a művészet ügye s a jövő művészkaderek iránt, valamint az Intézetek hallgatóinak megnövekedett és állandóan növekvő feladatait a szocialista építésben és a béke megvédésében”.¹⁸ A ceremónia végén a lap híradása szerint „az intézetek tanárai szót kértek s az intézetek átszervezése iránti megalégedésüknek adtak kifejezést”.

A Magyar Művészeti Intézet irattárában fennmaradt záródokumentum, egy gépiratos intézménytörténeti vázlat szerint „az új konzervatórium [Gh. Dima Zeneművészeti Főiskola] két szekcióval való megalakulása még nagyobb bizonyítéka az együttélő nemzetiségek barátságának és békés úton való együttfejlődésének”.¹⁹

Az 1950. november 6-i rendelet értelmében tehát megszűnt a Magyar Művészeti Intézet és a keretében működő Zeneművészeti Kar. Gheorghe Dima Konzervatórium létesült Kolozsvárt, amelyben az oktatás román és magyar nyelven folyt. A később akadémiai rangra

15 Utunk V(1950. május 27.). 10. sz. 2.

16 Vö. NAGY György: *Halálos ítélet – védtelen vádlottra. A Bolyai Egyetem felszámolása = Uő: Eszmék, intézmények, ideológiák Erdélyben.* Komp-Press, Polis, Kvár, 1999. 376–377.

17 A miniszteri határozat fakszimiljét közli LÁZOK: Felsőfokú színészképzés. 30.

18 Világosság VII(1950. november 4.). 257. sz. 2.

19 Román Nemzeti Levéltár, Kolozsvári fiók, *Magyar konzervatórium iratai*, F1188.

emelt intézmény adminisztrációjában az 1960-as évekig volt használatban a magyar nyelv, jobbra csak a kettős fejlécek szintjén. Nagy István országszerte elismert kórusának munkáját 1959-től ellehetetlenítették. A kolozsvári Gheorghe Dima Zeneakadémián az 1984–85-ös egyetemi évben hangzottak el utoljára magyar nyelvű előadások (esztétika, zenetörténet, ideológiai tantárgyak, népzene).²⁰ Az intézményben jelenleg csupán tárgyak: dokumentumértékű, kéziratos források, az 1819 óta gyarapított kotta- és könyvtár, Zsizsmann Rezső, a kolozsvári Magán Magyar Zenekonzervatórium néhai igazgatójának orgonája, valamint leltárkönyvek „a Magyar Művészeti Intézettől” bejegyzései emlékeztetnek még Erdély első magyar tannyelvű felsőfokú zeneoktatási létesítményére.²¹

THE MUSICAL FACULTY OF THE HUNGARIAN ART INSTITUTE
(1948–1950)

Keywords: *musical education, Cluj-Napoca, history of the institution*

The study reveals facts of two academic years, the short existence of the Hungarian Art Institute in Cluj. Founded in 1948, the institution was actually the perpetuator of the long tradition of teaching music in Hungarian in the Transylvanian town, legacy dating back to 1819. By presenting some of its teachers (István Nagy, Albert Márkos, György Halmos, Júlia Szegő, Péter Zsurka, Max Eisikovits) and students (András Benkő, Ilona Szenik, Aladár Zoltán, Klára Dobó), presenting the musical events (concerts, tours, compositions) or the analogy with the Romanian Art Institute all contribute to ascertain subsequently the artistic and pedagogic level of the institution. Although reorganized in 1950, becoming part of the Gheorghe Dima Music Academy in Cluj, the principles and orientation of the Hungarian Institute of Arts determined for more decades the upbringing of the Hungarian musicians in Transylvania.

FACULTATEA DE MUZICĂ A INSTITUTULUI DE ARTĂ MAGHIAR DIN CLUJ
(1948–1950)

Cuvinte-cheie: *învățământ muzical, Cluj-Napoca, istoria instituției*

Lucrarea înșiruie datele celor doi ani universitari din scurta existență a Institutului de Artă Maghiar din Cluj. Fondat în toamna anului 1948, instituția a continuat prestigioasa tradiție a studiului muzicii, cu limba de predare maghiară, prezentă încă din 1819 în orașul transilvan. O succintă prezentare a câtorva dintre profesorii și studenții facultății (profesori ca István Nagy, Albert Márkos, György Halmos, Júlia Szegő, Péter Zsurka sau Max Eisikovits și studenți ca András Benkő, Ilona Szenik, Aladár Zoltán, Klára Dobó), prezentarea evenimentelor muzicale (concerte, turnee, compoziții), analogia cu Institutul

20 BENKŐ: *A romániai magyar zeneoktatás*. 226.

21 A tanulmány szerzője köszöni a Magyar Művészeti Intézet volt diákjai, Bács-Ercse Gyöngyvér és Zsizsmann Ilona, a Zeneművészeti Kar egykori tanárainak leszármazottai: Benkő Judit, Halmos Katalin, Márkos Albert és Török Béla szíves közléseit, adataik, fényképeik rendelkezésre bocsátását, valamint Csíky Boldizsár, Lázok János, Murádin János Kristóf és Németh István Csaba szakmai segítségét.

de Artă Român contribuie la stabilirea ulterioară a nivelului artistic și pedagogic al instituției. Deși reorganizat în 1950, devenind parte a Academiei de Muzică Gheorghe Dima Cluj, principiile și orientarea Institutului de Artă Maghiar au determinat pentru mai multe decenii formarea muzicienilor maghiari din Transilvania.